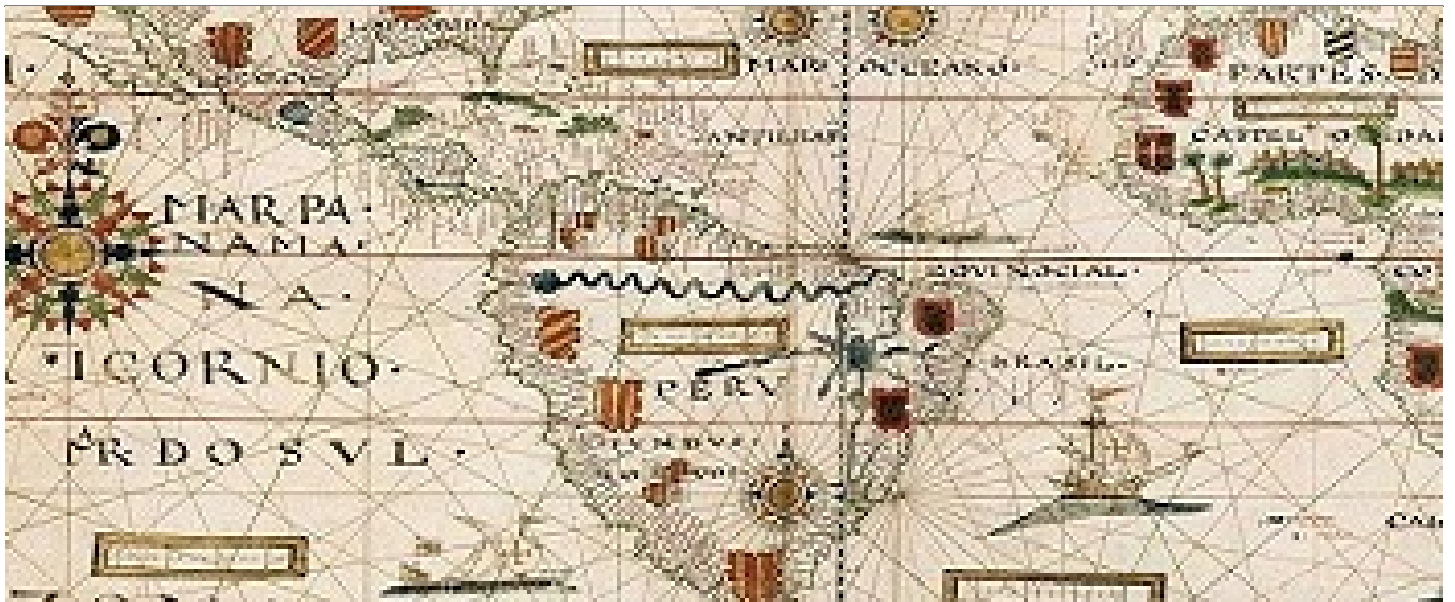

El sesseig dels primers hispanoamericans i el sesseig dels catalans

Autor: Jordi Bilbeny

Data de publicació: 27-05-2020

D'on prové el sesseig de tots els hispanoamericans si al segle XV i durant bona part del XVI els castellans no sessejaven? Article d'En Jordi Bilbeny.

Si els resultats de les meves recerques sobre els orígens de la descoberta i de la conquesta i colonització primitives d'Amèrica fossin certes; si fos cert que tots aquells homes que van anar amb En Colom a instal·lar-se al Nou Món eren catalans –de qualsevol dels estats de la Nació Catalana–[1], si catalans eren els càrrecs de virrei i governador general que s'hi van introduir, i catalana va ser, per tant, tota l'organització administrativa dels virregnats i de les audiències virregnals[2], també seria cert que la llengua que van portar-hi i amb la qual es deurién relacionar havia de ser, forçosament, la catalana.

Ara bé: com que tota la documentació que ens ha pervingut relacionada amb el Descobridor –que abraça dels anys del 1492 al 1506, any de la seva mort– són còpies d'originals desapareguts, i atès que en la majoria dels arxius americans actuals amb prou feines hi ha documents anteriors al 1524, es fa del tot impossible provar a través del text escrit, que el català va ser la llengua de l'administració colonial primitiva i la llengua amb què es van relacionar els primers colons.

Amb tot, són múltiples els investigadors que han detectat catalanismes i catalanades en la llengua d'En Colom[3]. I jo mateix hi he indicat errors de traducció que mai cometria un escriptor català que volgués escriure en castellà. Així mateix, En Josep M. Castellnou[4], En Caius Parellada[5], En Nito Verdera[6] i darrerament els professors Lluís d'Yzaguirre[7] i Estelle Irizarry[8] han demostrat com la llengua natural d'En Colom havia de ser el català. Remeto, doncs, als seus llibres i estudis a tot aquell que hi vulgui aprofundir.

Per contra, i si bé algun text ens diu que En Colom i els seus mariners eren d'una "mateixa pàtria"[9] o que els mariners havien de parlar en català, perquè empen terminologia catalana quan En Colom recull al seu Diari "que estuvo a la corda, como dicen los marineros"[10], no podíem dir gaire coses més de la seva llengua fins que no vaig publicar un estudi on em refermava en el convenciment que els mariners del primer viatge colombí eren catalans i

parlaven català[11]. Estudi que ha estat corroborat pel valuósíssim article de la Montse Montesinos, intitulat «A les naus d'En Colom s'hi cantava en català», que tot just s'acaba de publicar al web de l'Institut Nova Història[12].

Però, ara mateix, i a més a més d'aquestes aportacions, amb la informació que tenim, també podem articular la investigació en sentit invers. Vull dir que si cerquem la contraprova i la trobem, això ens indicaria que som de ple sobre la certesa del que pretenc demostrar. És a dir, que si algun lingüista ens exposés que és materialment impossible que el castellà fos la primera llengua que s'establís al Nou Món, això només i únicament voldria dir que aquesta llengua havia de ser la catalana. I és exactament això el que extrec de l'estudi de l'Amado Alonso a l'entorn dels "Orígenes del seseo americano", publicat dins del seu llibre Estudios Lingüísticos. Temas hispanoamericanos, publicat per Gredos, a Madrid, al 1953.

Diu aquest filòleg i lingüista espanyol que "una de les suposicions de què es compona en gran part el coneixement de l'espanyol a Amèrica entre els romanistes és que el sesseig (c, z = s) ha estat des de sempre una característica dialectal americana. El més corrent és creure que el sesseig ha estat portat del Vell Món des del Descobriment per un al·luvió d'andalusos sessejants. I això a despit que des de [Rufino José] Cuervo se sap ja amb prou seguretat que Andalusia no sessejava al segle XV ni al començament del XVI, i a despit que ara sabem també que els andalusos no dominaren numèricament en la conquesta d'Amèrica"[13]. Certament, sabem sense cap mena de dubte, com ho remarca En José Moreno de Alba, que "el principal tret" lingüístic "que té el seu origen en els primers anys de la conquesta i colonització [americanes] és el sesseig, fenomen que s'estén arreu del territori americà (Mèxic, òbviament, inclòs) i que pot ser tingut en compte tant des d'una perspectiva fonològica com fonètica"[14]. O dit amb els mots d'En Pedro Henríquez Ureña, un dels altres grans lingüistes del castellà: "No sembla que existeixi enlloc d'Amèrica el ceceo a la manera andalusa, malgrat la seva comprovada antiguitat"[15]. És a dir, que els primers mariners i colons que arribaren al Nou Món sessejaven i van escampar aquest tret tan característic de la seva llengua al llarg dels territoris americans on es van establir. Llavors, si com assegura l'Alonso, els andalusos no sessejaven ni al segle XV ni a començament del XVI, i que encara al 1586, al Nou Regne de Granada, "els autors indis i els criolls «tots practicaven un sesseig complet»"[16], qui, doncs, va introduir al Nou Món aquest tret fonètic tan característic i definidor de la nova llengua dels colonitzadors?

Per encarar acte seguit el tema, l'Alonso, en parlar d'Álvarez Gato (1440-1509), poeta madrileny de família noble, cortesà d'Enric IV i majordom de la Reina Catòlica, certifica que "és insospitable de sesseig: no té cap rima d's-c; les tres són de z-s, i d'aquestes, una en posició final, especialment tolerable"[17]. Per això mateix es qüestionava: "D'on havien d'aprendre l'Álvarez Gato i els altres toledans la distinció regular s-z si no era en llur pròpia pronunciació viva? Tots els poetes del segle XV i quasi tots els del segle XVI tenen rimes aproximades amb tota mena de consonants, sense que en puguem deduir que el sistema fonètic espanyol les havia igualades"[18]. I afegia: "Per últim, si en la pronunciació antiga de les dues Castelles s i ç haguessin estat fonemes idèntics, el seu funcionament actual com a signes oposats hauria estat absolutament impossible"[19].

Per continuar arguint: "Espinosa [autor que creia que sí que es va donar el sesseig a Espanya de la primera meitat del XVI] es recolza, a més a més, en el testimoni segur d'En Juan de Valdés, qui, al seu famós Diàlego de la Lengua, de vers el 1535, testimonia la confusió d's i z. Nogensmenys, resultaria enterament desproporcionat deduir d'aquí el sesseig general espanyol, ni l'americà des del descobriment: En Valdés exposa el sesseig de la z així: «Esse vicio particular de las lenguas de los tales que no les sirven para aquella asperilla pronunciación de la z y ponen en su lugar la s y por hazer dicen haser, y por razón, rasón, y por rezio, resio», etc. De la qual cosa se'n desprèn que al 1535 el sesseig de la z era ja en alguns espanyols un tret tan notori com perquè l'italià Marcio [un dels interlocutors del Diàleg] en demanés una explicació; però també que era tan rar encara com perquè En Valdés ho interpretés com a casos de defectes ortològics individuals. Tenim testimonis nombrosos directes que al segle XVI es diferenciaven s i z a totes les regions castellanes, fins i tot a quasi tota Andalusia"[20].

I per ajudar-nos a convèncer que un sevillà parlava igual que un altre castellà de qualsevol indret de Castella, l'Alonso, si bé ara des d'un estudi diferent, però també vinculat a aquest tret fonètic, citava el parer de l'Arias Montano, segons el qual, vers al 1546, "essent jo un noi, la pronunciació dels andalusos a Espanya i sobretot [= i més concretament] la dels sevillans era la mateixa que la dels castellans d'ambdues Castelles, i el so era del tot semblant"[21].

Llavors, a la vista de tot plegat l'Alonso, reblava: "La nostra conclusió és: el sesseig de la z-c a Espanya vers al 1500 era tan escàs, que de cap manera se'l pot considerar com a factor decisiu en la sort americana de les sibil·lants espanyoles"[22]. I, en reforç del que adduïa, adverava: "En suma, els que admeten el primitiu sesseig americà donen per suposat que el sesseig existia a Espanya com a estat lingüístic a l'època del descobriment. Però no és així. Llevat de casos personals, o tal vegada d'algun lloc aïllat que no hagi estat precisat, el sesseig no ha tingut existència a Castella"[23].

I per corroborar les seves asseveracions l'Alonso porta a col·lació, el parer d'En Pedro de Madariaga, que al 1565 escriu el seu llibre Honra de Escribanos. Doncs, bé: per l'Alonso «Pedro de Madariaga, un hidalgo biscaí catedràtic a València, quan, per esmenar o complementar la doctrina de Quintilià, necessita un exemple de pronunciació practicada que l'ortografia no ha de seguir, tira del sesseig valencià, i sembla inversemblant que no repeteixi la seva censura amb els de Sevilla, si ja hagués tingut notícia dels canvis sevillans»[24].

I, així mateix, per tancar el tema, exposa el parer d'En Ximénez Patón, un manxec que, al 1614, escrivia: "Com a Sevilla ordinàriament converteixen la S en C... a València, al contrari... I, així, del que fan a Sevilla en diem zecear i del que fan a València, sessejar"[25]. Amb la qual cosa, el que ens diu el text és que l'únic lloc d'Espanya on als segles XVI i XVII hom pronunciava la ce i la zeta castellanques com una essa era a la Nació Catalana. Però mai ni a Andalusia, ni molt menys a Castella. I adonant-se l'Alonso, conseqüentment, de la gran quantitat d'autors del segle XVI que parlen d'aquest fenomen fonètic sense ni tan sols esmentar Sevilla, i després de remarcar que "no tenien notícia que a Sevilla es confonguessin o s'igualesin les sibilants", objectiva: "No ho dic a favor, en efecte, que els sevillans no les confonguessin o igualessin, sinó que el fenomen era tan escàs ([com ho exposa En] Vergara) o tan recent ([com ho fan En] Salinas, [i En] Madariaga), que els espanyols, quan volien exemplificar la igualació de sibilants ho feien amb els francesos i els valencians; [car] no es coneixia la igualació com a característica dels sevillans»[26].

Per això, l'Alonso acabava el seu estudi amb aquest convenciment ple. I ho arrodonia, en resolució, de la tenor següent: "Molts andalusos prengueren part en el descobriment, conquesta i colonització del Nou Món —és sabut—, encara que molts menys del que la gent creu. Sorpresa serà, en canvi, pels meus lectors, llegir que la quasi totalitat o la grandíssima majoria d'aquells andalusos procedien de Sevilla, la terra del ceceo. Noresmenys, en cap racó americà no aconseguiren aquells andalusos ceceants fer arrelar el seu ceceo. És lingüísticament impossible que el sesseig americà sigui importació d'uns andalusos que mai no foren sessejants"[27].

Per tant, si com demostren els estudis de l'Amado Alonso, erudit en la matèria, els andalusos i els castellans no eren sessejants; si el gran nombre d'andalusos que hom creu que van anar primigèniament al Nou Món, per contra, eren molts menys i, encara, ceceants; i l'únic lloc d'Espanya on hom sessejava als segles XVI i XVII era a la Nació Catalana, com queda més que provat per autor coetanis diversos, és que el sesseig que es dona com a tret lingüístic en tots els països americans de parla espanyola, només i tan sols pot provenir del fet que els primers pobladors fossin catalans i parlessin català. I que escampessin la seva llengua arreu, abans de ser deglutits, per noves allaus migratòries hispàniques i per les múltiples imposicions dictades per la Corona contra qualsevol llengua parlada als seus dominis espanyols que no fos el castellà[28].

Jordi Bilbeny

NOTES BIBLIOGRÀFIQUES:

[1] Vg. JORDI BILBENY, "La falsificació de la història i la suplantació del nom de la vila de Pals pel de «Palos de Moguer» en els textos referents a la descoberta d'Amèrica", «Ponències sobre Pals i el descobriment d'Amèrica»; Torre de les Hores, núm. 7, Pals, Agost-Desembre 1996, p. 14-16; "Els descobridors d'Amèrica duïen barretina", Terra Rubra, núm. 43, Tarroja, Novembre-desembre de 1996, p. 4-7; Brevíssima Relació de la Destrucció de la Història. La falsificació de la descoberta catalana d'Amèrica; Col·lecció Memòria Històrica-1, Els llibres del Set-ciències, s.l.; Arenys de Mar, 1998; Notícia Històrica de la Descoberta Catalana d'Amèrica segons les fonts catalano-aragoneses de l'Antic Règim; Quaderns d'Estudis Colombins-3, Barcelona, 1998; La Descoberta Catalana d'Amèrica. Una reflexió sobre la manipulació de la història; Edicions Gargot, SCP; Granollers, 1999; Totes les preguntes sobre Cristòfor Colom. David Bassa entrevista Jordi Bilbeny; Llibres de l'Índex, Barcelona, 2003.

[2] Vg. JORDI BILBENY, Cristòfor Colom, Príncep de Catalunya; Perfils-65, Enciclopèdia Catalana, SAU; Barcelona, 2006.

[3] Vg. LLUÍS ULLOA, "Els indiscutibles catalanismes de Colom", dins Cristòfor Colom fou català. La veritable gènesi del descobriment, traducció de Domènec de Bellmunt, Llibreria Catalònia, Barcelona, 1927, p. 69-72; CAIUS

PARELLADA, "La llengua de Colom i els clàssics catalans", Actes. I Col·loqui Internacional d'Estudis Colombins de Barcelona, Centre d'Estudis Colombins, Barcelona, 1995, volum IV, p. 13-17; JOSEP M. ORTADÓ I MAYMÓ, "La llengua de Colom i la de Colombo", Actes. I Col·loqui Internacional d'Estudis Colombins de Barcelona, op. cit., vol. IV, p. 39-41; MANUEL BESTRATÉN I SABATÉ, "Breus reflexions a l'entorn de la primera Carta que va escriure el Descobridor Cristòfol Colom al seu amic Lluís de Santàngel anunciant-li el descobriment d'un Nou Món", Butlletí del Centre d'Estudis Colombins, núm. 31, setembre 2003; FRANCESC ALBARDANER, "M.K.: El misteriós comentador i descobridor de catalanismes a la primera Carta de Colom impresa a Barcelona l'any 1493", Butlletí del Centre d'Estudis Colombins; núm. 32, febrer 2004, p. 7-9.

[4] JOSEP M. CASTELLNOU, Cristòfor Colom, català (com parlava Cristòfor Colom?); La Llar del Llibre, Barcelona, 1989.

[5] CAIUS PARELLADA, "La llengua de Colom: fraseologia i catalanismes en el llenguatge", Butlletí del Centre d'Estudis Colombins, any III, núm. 10, 2n trimestre del 1993, p. 7-14.

[6] NITO VERDERA, Cristóbal Colón, catalanoparlante; Editorial Mediterrània-Eivissa, Eivissa, 1994; "Cristòfor Colom i la llengua catalana", Actes. I Col·loqui Internacional d'Estudis Colombins de Barcelona, Centre d'Estudis Colombins, Barcelona, 1995, volum I, p. 15-31.

[7] LLUÍS D'YZAGUIRRE, De Varcelona a Sebilla amb Cristòfor Colom; Laboratori de Tecnologies Lingüístiques, Barcelona, 2006.

[8] ESTELLE IRIZARRY, El ADN de los escritos de Colón; Ediciones Puerto, San Juan de Puerto Rico, 2009.

[9] CRISTÓBAL COLÓN, Textos y documentos completos; a cura de Consuelo Varela i Juan Gil, Alianza Universidad-320, Alianza Editorial, S.A.; 2a edició, Madrid, 1992, p. 374.

[10] Ídem, p. 136.

[11] JORDI BILBENY, "Els mariners del primer viatge transoceànic colombí eren tots catalans i parlaven català"; web de l'Institut Nova Història, 5 d'abril del 2013; <https://www.inh.cat/articles/Els-mariners-del-primer-viatge-transoceanic-colombi-eren-tots-catalans-i-parlaven-catala>

[12] MONTSE MONTESINOS, "A les naus d'En Colom s'hi cantava en català"; web de l'Institut Nova Història, 14 de maig del 2020; <https://www.inh.cat/articles/A-les-naus-d-En-Colom-s-hi-cantava-en-catala>

[13] AMADO ALONSO, "Orígenes del seseo americano", Estudios Lingüísticos. Temas hispanoamericanos; Editorial Gredos, Madrid, 1953, p. 102.

[14] JOSÉ G. MORENO DE ALBA, "El español mexicano", Historia de la literatura mexicana desde sus orígenes hasta nuestros días; coordinada per Beatriz Garza Cuarón i Georges Baudot, Siglo Veintiuno Editores, s.a. de c.v.; Mèxic, D.F., 1996, volum 1: «Las literaturas amerindias de México y la literatura en español en el siglo XVI», p. 107.

[15] PEDRO HENRÍQUEZ UREÑA, "Observaciones sobre el español en América", Revista de Filología Española, VIII (1921), p. 377.

[16] MANUEL ALVAR, "A vueltas con el seseo y el ceceo", Románica, 5 (1972), p. 51.

[17] A. ALONSO, ob. cit., p. 104.

[18] Ídem, p. 105.

[19] Ídem.

[20] Ídem, p. 106.

[21] Cf. AMADO ALONSO, "Historia del ceceo y del seseo españoles"; Thesaurus, VII, 1-3 (1951), p. 112.

[22] A. ALONSO, "Orígenes del seseo americano"; ob. cit., p. 107.

[23] Ídem, p. 108.

[24] A. ALONSO, "Historia del ceceo y del seseo españoles"; ob. cit., p. 119.

[25] A. ALONSO, "Orígenes del seseo americano"; ob. cit., p. 140.

[26] A. ALONSO, "Historia del ceceo y del seseo españoles"; ob. cit., p. 120.

[27] Ídem, p. 143.

[28] Vg. JORDI BILBENY, *Inquisició i Decadència. Orígens del genocidi lingüístic i cultural a la Catalunya del segle XVI*; Libbooks Barcelona, S.L.; Barcelona, 2018; FRANCISCO DE SOLANO, "Real Cédula al Provincial Dominicó ordenando que sus misioneros enseñen el castellano a los indios. Valladolid, 7 de junio de 1550. El Rey", *Documentos sobre política lingüística en Hispanoamérica (1492-1800)*; Tierra Nueva e Cielo Nuevo-32, Consejo Superior de Investigaciones Científicas - Centro de Estudios Históricos - Departamento de Historia de América, Madrid, 1991, p. 49-50, doc. 27; MANUEL JOSÉ DE AYALA, *Disposiciones Complementarias de las Leyes de Indias*; Ministerio de Trabajo y Previsión, Madrid, 1930, vol. II, p. 234; FERNANDO LÁZARO CARRETER, *Lengua española: Historia, teoría y práctica*; Ediciones Anaya, S.A.; Salamanca, 1972, p. 52; ANGEL ROSEMBLAT, *El español de América*; selecció, pròleg, cronologia i bibliografia de María Josefina Tejera, Biblioteca Ayacucho, Caracas, 2002, p. 100-105.